

^v**SOLSKI PRIJATEL.**

Izhaja vsak torek na pol pol in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 3 fl. brez pošte.

Číslo 39. **V torek 21. septembra 1852.** **I. tečaj.**

Ljudska šola.

Od izobraževanja volje.

Ako hoče učitelj svoje učence нравno odgojiti, ni še zado-
sti skrbeti in si prizadevati, da se vest učencev zgodaj zbudi in
da vselej glasno in pravilno govori. Treba je še dalje na to gledati
in za to skrbeti, da bodo učenci tudi glas svoje vesti poslušali
in se po njem ravnali. Ravno to pa človeku velikokrat sila težko
pade. Veliko je reči, ki nas od dobrega odvračajo in strašijo,
veliko je reči, ki nas k hudemu vabijo in vlečejo. Zategavoljo je
še treba, da učitelj voljo učencev izobraži, to je: jo okrepča alj
terdno in močno stori, da — naj velja, kar rado — dobro stori,
hudo pa opušča. To bode pa učitelj takole dosegel:

- I. Ako svoje učence zgodaj navadi, dobro storiti, hudega se pa varovati.*
- II. Ako se modro posluši nasledkov (Folgen), ki jih vsako djanje za seboj prinese.*
- III. Ako si prizadeva, odgojicno (erziehend) podučevati.*

Od tih treh reči bomo malo bolj obširno za naprej go-
vorili.

Je li treba učence zgodaj na dobro navaditi?

Kar večkrat storiš, pokusiš, čutiš i. t. d., s tim se soznaniš
in poprijazniš, to postane ti sčasoma lahko in sladko, bi rekel,
nekako potreba. Zato pravimo Slovenci: „Stara navada — že-
lezna srajca.“ Ako taj učence zgodaj navadimo na dobro, dose-
žemo to, da učencom začne dobro dopasti in jih veseliti, da njih
moč in ljubezen, dobro dopernašati, rasti i n se vterdi, da se hu-

do poželenje in hudo nagnenje pa berzda, zaduši in oslabi. Srečen toraj, kdor se je od mladih nog navadil dobro ljubiti in do-
pernašati, — kdor je že večkrat okusil sladko veselje, ki se rodi
iz dobrih del, — kdor se je navadil poslušati glas svoje vesti, ko
božji glas: srečen tak človek, zakaj on je že na pravem potu, ki
pelja na brumno življenje in v večno zveličanje. — Res je scer,
da dobre dela, če jih človek stori brez dobrega namena in dobre
volje samo iz dobre navade, da take dobre dela se nemorejo prav
za prav dobre dela alj čednosti imenovati.

Pa otroci sčasom prirastejo in spoznajo, da je dobro delati,
lepo in božja volja. Tako jemejo dobro delati s dobro mislijo in s
dobro voljo, in njih tako storjene dobre dela postanejo prave
čednosti alj kreposti. —

Kako zamore učitelj svoje učence na dobro navaditi?

Zastran te imenitne reči starši naj več opraviti zamorejo.
Pa vendar se tudi modremu in zvestemu učitelju veliko lepih pri-
ložnosti za to ponudi.

Kaj ima taj učitelj storiti? — On ima:

1. varovati, da se njegovi učenci kaj hudega ne nava dajo, in
2. skrbeti, da se dobrega navadijo.

Kaj storiti, da se učenci kaj hudega ne privadijo?

Že od rojstva je človek k hudemu nagnjen. Lahko se taj
zgodi, da to hudo nagnenje u človeku raste, moč dobi in človeka
u hudo vleče. Mala iskrica napravi velik ogenj — maličke raz-
vade porodě velike strašne grehe in hudobije. Da se to ne zgodi,
naj učitelj varuje, in scer takole:

a) ne pripusti nikolj, da bi otroci kaj delali, kar bi pozdaj
storiti ne smeli. „Otroci tega še ne zastopijo“ „mladost — norost“
i. t. d. tako govorijo le slabe neumne glave. Tudi nar manjše reči
ne spregledaj.

b) Vari, da se otroci ne pohujšajo. Pomisli, kaj vpričo otrok
delaš in govoriš, dobro pregledaj, kam otroci hodijo, kaj vidijo
in slišijo, posebno pazi na posle.

c) Ako nisi u stanu braniti, da bi otroci kaj hudega ne vidili
alj slišali, pregovori možko besedo in jim prav živo pokaži, ka-
ko hudo, gerdo in škodljivo da je to.

— S tim jih bodeš ostrašil, kaj takega storiti.

d) Nikolj ne dovoli, da bi si otroci po hudobnem in grešnem potu kaj pomagali alj kako veselje napravili; postavim: s tim, da lažejo, da druge tožijo, da togotno vriskajo in vklubjejo.

e) Vari, da bi otroci kedaj postopali in lenčarili: „Lenoba je mati vsake pregrehe“! Otroški duh je živ in gibčen, on hoče kaj delati. Če taj ne skerbiš, da mu kaj lepega in dobrega opravit daš, bode se vergel na hudo in gerdo.

f) Vari se, da se sam narobe ne obnašaš in tako hudo poželenje in nagnenje sam ne podpihuješ. Ne hvali taj preveč, da otroci ne postanejo prevzetni, — ne grajaj u edno mero, da otroci ne postanejo zaviti in potuhnjeni, — ne poprašuj vedno, kaj je novega, da se otroci ne navadijo blebetati in raznašati. Slednič

g) Varuj se, prepogostomu alj kej takega prepovedovati, kar bi otrokom samo od sebe še na misel ne padlo; zakaj človek vendar le rad sega za tim, kar je mu prepovedano.

Kaj storiti, da se učenci na dobro navadijo?

Svēt je hudoben in poln nevarnosti. Zato bi morali po besedah sv. Pavla iz svēta iti, ako bi hoteli vsim skušnjavam in nevarnostim uiti. Ni še taj zadosti, učence samo pred hudim svariti in varovati. Treba je še tudi, učencem pomagati, da bodo radi in ložej dobro delali in lepo se obnašali. To se bode pa zgodilo, ako so se učenci na dobro navadili; zakaj dobra navada jih podpira in močne stori, dobrega se vselej deržati, hudo pa sovražiti in opuščati.

Da pa učitelj svoje učence na dobro navadi, naj stori tole:

a) Naj gleda in skerbi, da otroci že od mladih nog to delajo, kar je prav, lepo in dobro in kar bojo odraščeni delati dolžni: „kar se mlad navadiš, star tudi znaš.“ Veseli človeka storiti, česar se je bil navadil, ako ravno bi mu morebiti težko padlo, — in boli človeka zanemarati, kar se je bil dolgo let delati privadil.

b) Naj se tako zaderži, da bodo njegovi učenci na njim živo vidili, kaj storiti in česar se varovati. „Ljudi rajše očem kakor ušesom verujejo,“ — „Dolg je pot po pravilih — kratek in vspe-

šan po izgledih,“ — „Besede nagnejo — izgledi vlečejo,“ — pravijo Latinci. Sam taj ljubi in stori, kar hočeš, da bi tvoji učenci ljubili in storili! —

c) Naj opominja in prosi odrasčene ljudi, da se v pričo otrok tako obnašajo, da malih ne pohujšajo: kar eden malopridnež pokazi, sto pravičnih komaj popravi. Slednič

d) Naj poskerbi, da učenci radi u cerkev hodijo in se tam pobožno vedejo, — da o pravem času in pogostoma zakramenta sv. pokore in presv. rešnjega telesa vredno prejemajo, in da cerkvene navade, praznike in obrede dobro zastopijo in u česti imajo. Po tem takem se bode pobožni duh mladih in rahlih serec poprijel, š njimi rasul in obiln sad rodil.

Hvala malih.

Zakaj bi vendar mladine ljubiti ne mogli? Veliko je lepega in mičnega pod milim soncem, vendar ne vem za nobeno reč, da bi tako lepa, mila in prijetna bila, kakor mični otročiček in nepokaženi mladenček.

Poglejmo jih le, kako priprosto veselo po vertecu teko memo cvetlic, ki so, kakor one, v cvetju prelepem. Poglejmo jih, kako jasno jim sije obrazek mili; ni je meglice na njem, je prava podoba božja, kakor rumena zarja paradiža večnega. —

Kako živomilo je njih nepokaženo čutilo! in kako dobro je njih mlado serčice! — O sveta nedolžnost, kako lepši in bogatejši si, kakor pa mi, ki smo že zavdani z strupom posvetnim! — Zakaj bi tedaj malih ne ljubili in radi ne imeli?

Oj, varimo jih skerbno in budimo za njé, da nam jih ne spridi siloviti vihar! —

A. Praprotnik.

Beraški sinovi.

Veliko je del, ktere nar revniši brez velikiga truda lahko prevzame, in sebi, svoji ženi in svojim otrokam živeža prisluši, ako je priden in varčen. To nam pove povest od Anžeta Zimovca.

Anže je v vojski desno nogo zgubil, potem od hiše do hiše kruha prosil, zdaj se pa poseda bogat na mehke stole. Ljudje se čudijo, kako je obogatel; nekteri pravijo: Zaklad je izkopal. Drugi pravi spet H . . . mu je denar prinesel i. t. d.

Pa drugači je bilo. Anže je imel tri sinove, ktere je, ako ravno je reven bil, v keršanskim nauku zredil in v šolo pošiljal. Nek popoldan, ko je solnce močno pripekalo, sedi Anže na polji in deli kruh med svoje sinove.

Otroci, pravi Anže, vi ste že dosti stari, da bi si sami kruha perslužili, berači ne smete biti, ker:

Berač mora prav slabo živeti,

In tat še na vislicah viseti:

Le delavnost Bog če rad imeti.

Peter, ti si 14 let star, imaš dobre oči, dela si poišči. Gabriel ti si trinajst let star in že močan, pojdi za delam.

Videk ti si 11 let star, imaš zdrave noge, hiti za delam. —

Sinovi nabero veliko kosti, jih prodajo strugarju, brinjove jagode v lekarnico, žimo in arovico sedlarju, lesnike kisovarju.

Po zimi so delali metle in jerbase.

Spomladi gredo po svetu. Anže dolgo ni nič od njih zvedel.

Čez veliko let sedi sivi Anže poleti pod lipo in se raduje in čudi nad dobrotljivo naravo, ko se pripeljete dve krasne kočiji v vas in po Anžetu prašate. Ko ste zanj zvedile in se pred hišo pripeljale, stopijo iz kočij trije mladi gospodje in dve mladi gospodični in objamejo siviga Anžeta, ki ni vedil, kaj to pomeni. —

Kar starši gospod zaupije: Oče ali me ne poznate, — Petra? Jaz sim kupec v Varšavi in ta gospa je moja žena.

Potem pristopi drugi, poljubi očeta in reče: Jaz sim vaš Gabriel, kupčujem z žitami v Varšavi in ta gospa je moja žena.

Zdaj pristopi tretji rekoč: Jaz sim vaš Vid, sim prišel iz Indije, kamor sim trikrat blago peljal in dobro prodal. Ko sim pa po časopisih zvedil, kje sta moja brata, sim si per Varšavi kmetijo kupil.

Zdaj pa vsi enoglasno reko: Zdaj smo pa prišli po Vas, da vas bomo preskerbeli do smerti.

Od veselja se zjoka pobožni sivček in blagoslovi sinove in jih žene. Vse je vaše pravijo sinovi. Vi morate pri nas stanovati. Ako bi nas ne bili učili, nar slabši reči nabirati in porabiti, bi še zdaj berači bili, ker večkrat ste rekli:

Berač mora prav slabo živeti,

In tat še nas vislicah viseti,

Le delavnost Bog če rad meti.

Triglavski.

Listonoša.

* *Iz Kranja se nam piše:* Vaše prijazno pismo od 20. pr. m. sim veselo prejel. Tudi gospod preslavni R. . . so mi sami pisali. Neizrečeno so me počastili in zveselili. Bog jim daj srečo in zdravje, to so slovenski mecenasi, da ga ni takega! —

Zares, Celovčani ste srečni, ker se vam vse le tako dobro in po sreči razvija. Oj, pri nas v Ljubljani pa je vse drugače! Človek ne ve ali je krop ali voda; ne vem ali bi delal ali bi počival, nobeden ne reče ne bele ne črne.

Vi ste u „šols. prijatlu“ na znanje dali, da serčno želite, da bi se „Spisje“ našega pridnega A. Praprotnika že u prihodnjem letu u šole vpeljalo. Povem, da to vsi tudi na Kranjskem serčno želimo. Ravno sem slišal, da je A. Praprotnik svoje „Spišje“ sl. šolsk. uradi predložil in prosil, da bi se presodilo, in če je uredno, da bi se priporočilo. Bog ve, kaj bo kaj? Zdaj še ni sluha ne duha. — Tudi zavoljo priporočbe šolsk. prijatla še nič ne čutim. Ko bi se le duhovšina hotla dobro poprijeti, bi bilo kmalo dobro. Bomo že vidili, kaj se bo špeltlo in zgnjedlo. Mi le delajmo ne prenehoma! Bož je z nami!

Drobtinčica.

* *Iz Toplice na Dolenskim 18. augusta.* Včeraj je bila po slovesni šolski sveti maši konec leta šolska preskušnja s tukajšnjimi fantiči in deklicami v pričo častitiga gosp. Novomeškiga prošta Jerneja Arko-ta in mnogih drugih duhovnih gospodov; tudi nekteri očetje in ena mati so bili v pričo, viditi in slišati, kako se

bodo njih otročiči obnesli. Ko v šolo stopim, sim bil nepričakovano od vsih učenčikov enoglasno po keršansko pozdravljen: „Hvaljen bodi Jezus Kristus!“ Da vse drugo preskočim, kar se v dobro vredjenih šolah godi, le povém, da so učenčiki obojiga spola per izpraševanji tako odgovarjali in se obnašali, da se je očitno pokazalo, kako goreče uneta sta tukajšnja duhovna gospoda, gosp. fajmošter Juri Gornik in gosp. kaplan Janez Škofic za omiko in blagor mladih ovčic svoje čede, in da tudi tukajšnji gosp. šolski učitelj Janez Novak, kteriga oba imenovana gospoda čislata, take lastnosti ima in jih tudi razodeva, da bi smeli s šolami sploh zadovoljni biti, če bi vsi učitelji le taki bili. Ker nekteri stariši otrok v nemščino tišó, je on med letam, jim vstreči, desiravno ni bil dolžan, še po dokončanim šolskim času, ki je bil slovensčini odmenjen, na dan po pol ure učenčike tudi v nemščini vadal, in so tudi per preskušnji pokazali, da so se res nekoliko navadili, kolikor je takim v tolikšim času in takim kraji mogoče, kar se pa meni v ljudskih malih šolah le nepotrebna muka (martra), škodljiva zguba časa in pokvara slovenskiga jezika zdí. Gosp. kaplan in gosp. učitelj sta med letam učenčike tudi v petji urila, zatorej so po dokončani poskušnji tudi zapeli in scer tako ubrano, da se je spet tudi tukaj imenovanih dvéh gospodov gorečnost, pridnost in poterpežljivost očitno pokazala, posebno tistimu, ki je že kdej z otroci kaj opraviiti imel, in tako sim se prepričal, da ne le na Gorenském, ampak tudi na Dolenském že otroci prijetno peti znajo, in da ni sploh res, kar sim nekdaj slišal: „Gorenci pójajo, Dolenci pijójo!“ Da bi se le ne bilo že okoli obrnilo?! — Po tem so bili nar pridnejši z bukvicami in podobami obdarovani in pa pohvaljeni. — Na zadnje, kar pa z nejevoljo povém, se je izmed poslušavcev en gerdún, oče dvéh pričihočih učencev, terd kmet, oslepljen nemškutar, desiravno nemško ne zná, oglasil, da bi se bil v pričo nas vsih in otrok nad gospod učiteljem znosil že zavoljo nekeake poprejšnje pa nezadolžene pike na-nj, in iz nevošljivosti, ki mu je vidama iz oči migljala, da je bil nar boljši učenčik še posebno pohvaljen, desiravno je bil tudi njegovih sinov eden z bukvicami obdarovan, pa po pravici že le med zadnjimi. Rekel

je ošabno in zabavlja je, de mlajiga ne bo več v šolo pošiljal, ker že dve leti hodi in še čerk ne pozná, kakor de bi učitelj čudeže delati mogel, ali pa z lijakam tudi terdim buticam učenost vlivati znal; pa leta fante verh čerk vonder že tudi nekoliko zlogovati zna. Poslednjič je še pred šolskimi durmi v pričo gosp. domačiga fajmoštra in nas drugih duhovnov gospod prošta napletal, de bi učitelju zapovedali, zanaprej otroke bolj nemško, kakor slovensko učiti, kar bi jim bilo po njegovi glavi bolj koristno! Nar na zadnje jih je še vprašal, če bi smel on med letam, kadar bi hotel, v šolo pogledat in poslušat priti, kako se učitelj med otroci obnaša?! Ali ni to od sile! Človek, ki je po takim neotesanim vedenji očitno pokazal, de ni nikdar v šolo hodil alj saj de mu za šolo ni nič mar bilo, hoče biti nadzornik šole!! Taka šola, kateri bi tak človek ogleda bil, bi mogla pač prava šola biti!! Modre odgovore prečastitiga gospod prošta si pa že lahko mislite, brez de bi vam jih pravil. Juri Plemelj.

* *Oesterr. Schulfreund* iz *Štajerskega piše*: „Med tiste, ki šolske reči nar bolj podpirajo, se posebno šteje visokovredni gospod opat Matija Vodušek u Celju. Ti žlahtoserčni prijatelj šol in mladine je u opatii posebno izbo napravil, u kterej stojé 3 postelje, omari in mize, zraven še tudi eden glasovir. Ta izba je pripravljena vsako leto za tri šolske pripravnike.

Tukaj oni dobivajo tudi jesti, derva in sveče, ter živijo vsakdan po stalnih postavah, ki so posebej za nje narejene.—

Glej malo seminišče za šolske pripravnike.“

Tudi tukaj u Celovcu so čast. gosp. Rudmaš nekaj tacoga napravili, — pa več od tega o svojem času. —

* C. k. ministerstvo poduka je priporočilo šolskim oblastim vsih dežel, da naj branijo učiteljem in njih pomočnikom pri očitnih plesih godcam biti. To je hvalevredno, da se ta gerda razvada odpravi. Pa kaj če je tudi učitelj prisilen hoditi s trebuhom za kruhom?

* Slišali smo praviti, da se bode prihodno šolsko leto tudi na nižjej realki u Belace (Villach) slovenski jezik učil. —

Odgovorni izdaj. in vredn. A. Einspieler. Natisnil J. León u Celovcu.